

AL' PRAV SE PIŠE...

Čudež se ni zgodil. Čudež bi namreč bil, če bi na Slovenskem izšlo jezikovno delo (to pot Slovar slovenskega knjižnega jezika I), ne da bi sprožilo žolčno polemiko (pač pa doživelo res kritično oceno). Podobno usodo je - kot vemo - doživel ob izidu tudi Slovenski pravopis (1962), ne dosti drugačno Toporišičeve jezikovne vadnice. Nekaj je gotovo: da smo Slovenci narod "jezikoslovcev"! To zlasti zgovorno pričajo rubrike v Delu, namenjene stiku z bralci (Pisma bralcev, Pogovor z bralci), ki so dobršen del svojega prostora prisiljene (?) posvetiti jezikovnim "razpravam". Te so ne le ganljivo diletantske, ampak dostikrat tudi že kar grozljivo fanatične. Pred časom je na primer nekdo v Pogovorih z bralci proglasil člane pravopisne komisije za krvnike slovenskega jezika in to le zato, ker so dovolili rabo izraza novinar. Kadar gre za čistost našega jezika, ne poznamo šale! In vendar smo pri vsem tem jezikovnem fanatizmu Slovenci v splošnem slabi govorci, velik del naših izobražencev pa se komaj zna izražati. Vzroki!? Mar ni morda eden od poglavitnih ta, da nas - kadar kaj pišemo - stalno spremlja občutek negotovosti, saj nam že bežen pogled v SP pove, da je vslovenščini skoraj več besed in besednih zvez prepovedanih kot dovoljenih!

Ko sem hodil v šolo, smo imeli poseben zvezek, v katerega smo zapisovali pravilno in napačno rabo besed: pravilno na eno stran, napačno na drugo. Spominjam se, da sem se pri pisanju dolgo izogibal večine izrazov, zapisanih v zvezku, tako napačnih kot pravilnih, saj sem jih mešal med seboj in nikoli nisem bil povsem gotov, kateri so pravilni in kateri napačni. Namesto da bi nas navajali k sproščenemu in lepemu izražanju, so nas že v šolskih klopek vzgajali v slovenske jezikoslovce. Bil sem dober učenec: nekaj nedovoljenih besed (morda dvajset, trideset) sem si vtisnil v spomin in kadar je kdo od domačih ali znancev z njimi žalil moj jezikovni čut, sem jih neusmiljeno popravljal. Starše, brate, strice, tete ... Nekateri moji prijatelji so bili v tem pogledu še dosti bolj zagnani. Eden od njih je vsa pisma, ki jih je prejel, najprej koregiral, šele nato vrget v koš, nekdo druga pa, ki se je spoznal z lepim dekletom, je po prvem pismu, ki mu ga je pisala (pokazal mi ga je in res je v njem kar mrgolelo napak), dal prednost lju-

bezni do čistega jezika.

Preko raznih jezikovnih koticikov smo s pretiranim purizmom okužili celo preproste ljudi. Ko sem bil letos na nekem izletu in nam je neuk kmet razkazoval hišo svojega sorodnika, slovenskega pisatelja, je svoje jezikovno znanje kazal s tem, da je skoraj vsako neknjižno besedo, ki jo je rabil, takoj raztolmačil, češ, tako se pa to reče pravilno slovensko. - Pred nekaj dnevi sem sedel pri prijatelju - izobražencu. Uporabil je neko popačenko in mati ga je takoj popravila: "Slovensko se reče tako in tako ..."

Ta purizem se često druži s primitivnim logicizmom, ki je nestrpen celo do metafor ali metonimij. Če na primer rečeš, da si popil že dva kozarca, se bo gotovo našel kdo, ki te bo popravil, češ, saj nisi popil kozarcev! Je torej kaj čudnega, če imamo Slovenci tako malo rekov! ? - Logicističen način mišljenja ne prizanaša niti ljudskim pesmim: tako npr. namesto "čez kratkih sedem let se bova vidla spet" pojemo "čez dolgih sedem let". Ko sem nekega pevovodjo opozoril na popačen tekst, mi je odvrnil: "Sedem let je pa ja dolgih!"

Purizem in logicizem sta brata duhovne ozkosti, ki jo odraža tudi naša razmeroma siromašna leksika. Sinonimov skoroda ne premoremo, če jih pa imamo, že razmišljamo, kateri od njih so manj slovenski, da bi jih čimprej iztrebili. Zato ni ni nič čudnega, če se je polemika o SSKJ I (Prostor in čas, 7/8-70) vrtela (med drugim) okrog vprašanj, kot je na primer raba izraza "pristaš". Ta sicer tudi za moje uho ni najlepši, vendar posluš nekaternikov ne more biti kriterij za določanje, katere besede naj bi bile dovoljene v knjižni rabi. Zgodovina slovenskega knjižnega jezika govori o preštevilnih jezikovnih zablodah, vse pa so povezane z imeni posameznikov, ki so hoteli jeziku samovoljno postavljati zakone. Komur kaka beseda, ki jo Slovar dovoljuje, ni povšeči, naj se je izogiblje, saj mu tega nihče ne brani. Slovar pa naj bo znanstveno delo, ki se ne more ozirati na muhe posameznikov. Brez napak gotovo ne bo (kot ni nobeno človeško delo), a zaradi tega ni treba, da bi koga božje, kar pa bi se po vsej priliki prav lahko zgodilo eni ali drugi strani, zapleteni v polemiko, ki smo jo brali v Prostoru in času. Moj prispevek k tej polemiki (in k vsem morebitnim jezikovnim polemikam v prihodnosti) bi bil le ponižen vzdih: "Ljubimo svoj jezik, vendar nikar preveč! In pustimo, da ga ljubijo tudi drugi!"